

www.salampnu.com

سایت مرجع دانشجوی پیام نور

- ✓ نمونه سوالات پیام نور : بیش از ۱۱۰ هزار نمونه سوال همراه با پاسخنامه
- تستی و تشریحی
- ✓ کتاب ، جزوه و خلاصه دروس
- ✓ برنامه امتحانات
- ✓ منابع و لیست دروس هر ترم
- ✓ دانلود کاملاً رایگان بیش از ۱۴۰ هزار فایل مختص دانشجویان پیام نور

www.salampnu.com

دانشگاه پیام نور

شناسنامه چکیده درس

نام درس : جغرافیای روستایی ایران

تعداد واحد درسی : ۲

نام منبع: جغرافیای روستایی ایران

نام مولف : دکتر مسعود مهدوی

تهیه کننده : مصطفی طالشی عضو هیات علمی مرکز فریمان

فصل اول:

گذشته تا ریخی و سیر تکوینی روستاها در ایران

گذشته تاریخی روستاها و سیر تکوینی روستاها در ایران

شکل گیری روستا در ایران به هزاره های قبل از میلاد می رسد. ده از روزی پدیدار شد که گروه های کوچ نشین انسانی که پیش از آن به شکار و احیانا دامپروری اشتغال داشتند به کشاورزی آگاهی یافتند. بدین ترتیب اولین هسته یکجا نشینی و تشکیل اجتماعات انسانی بوجود آمد. و محیط های روستایی با ویژگی های اجتماعی و قومی بوجود آمد .

۴

در هزاره سوم قبل از میلاد که مصادف با ظهور قوم ماد در ایران می باشد، به علت توسعه کشاورزی و رشد نیروهای مولد و تعالی صنایع فلزی و سفال سازی مراکز روستایی در ایران گسترش و توسعه می یابد. در عصر مادها تشکیلات اجتماعی و روابط مختلف شکل خاص به خود می گیرد و روستاییان بر اساس قوانین حاکم بر دوره مادها تنها به زمین وابسته میشوند.

در دوره هخامنشیان توجه بیشتری نسبت به روستاییان مبذول شد و در این دوره به امور مربوط به کشاورزی (توسعه کشاورزی) اهمیت بیشتری قائل شدند.

پس از انقراض هخامنشیان سلوکیان و سپس اشکانیان به قدرت رسیدند که تغییراتی در مناسبات اجتماعی بوجود آمد و کشاورزی دستخوش تغییراتی گشت و در این دوره به امور دامپروری توجه بیشتری شد. پس از حمله اعراب به ایران و اشاعه دین مبین اسلام تغییرات چندانی در امور روستاها به وجود نیامد. از این دوره به بعد است که روستا در ایران به عنوان یک کالای غیر منقول جای طلا را که مبنای فعالیتهای اقتصادی بود می گیرد.

۶

از دوره سلاجقه به عنوان اقطاع به شکل نوینی ظاهر میشود و در دوره مغولها فشارهای اقتصادی بیش از گذشته بر روستاییان وارد می شود و بر تعداد بزرگ مالکان افزوده میگردد.

با روی کار آمدن صفویان تغییراتی در امور روستاها به وجود می آید .

در زمان قاجاریه مناسبات اجتماعی شکل خاصی می پذیرد و قبایل کوچ نشین در مواردی بر جامعه روستایی تفوق می پذیرد. اطلاعات موجود حاکی است که تا قبل از دوره قاجار به هیچ موسسه دولتی کار رسیدگی به امور روستاها و کشاورزی را در ایران به عهده نداشته است و به وسیله اداره املاک ایرانی با دیوان خالصجات اداره میشد.

تا اینکه جنبش مشروطیت سرآغازی برای تحولات اوضاع کشور بخصوص روستا در سال ۱۲۷۴ شمسی اداره کل فلاحت مورد تصویب قرار می گیرد، و متعاقب آن در قانون تشکیل ایالات و ولایات و دستورالعمل حکام در سال ۱۲۸۴ برای اولین بار از کدخدا نام برده شد.

با روی کار آمدن رضا خان به عنوان سردار سپه در سال ۱۲۹۹ تغییراتی در اوضاع کشور حاصل شد منجمله اینکه رضا خان دستور داد که نسبت به عمران و آبادی دهات مخصوصاً دهات خالصه که عواید آن صرف قشون می گردید اقدام شود.

مدرسه فنی به منظور تربیت عضو فنی تاسیس شد. پس از تحولاتی در سال ۱۳۰۶ مدرسه عالی فلاحت در کرج تاسیس شد. این مدرسه در سال ۱۳۱۹ به دانشکده کشاورزی کرج تبدیل گردید.

اقدامات متعددی به منظور توسعه دهات و بهبود وضع زندگی روستاییان به عمل آمد.
اقدامات قابل ذکر در دوران حکومت پهلوی در دهه ۱۳۳۰ بخصوص در دوره نخست
وزیری دکتر محمد مصدق اتفاق می افتد
و در این دوره توجهاتی به مسائل روستایی به عمل می آید

اصلاحات ارضی بزرگترین تحول در امور روستاها تا تاریخ اجرای آن محسوب می
گردد.

طبقه بندی روستاهای کشور

تنوع در توپوگرافی، اقلیم، معیشت، اوضاع اجتماعی، اقتصادی، زبان، مذهب، قومیت، مالکیت، منابع آب، نوع خاک، و جنس زمین در جای جای مملکت به چشم می خورد.

از آنجا که روستاها در رابطه با این عوامل و دهها عامل دیگر شکل گرفته و به وجود آمده اند که این موجب تنوع روستاها گردیده است.

گروه‌بندی روستاها بر اساس شکل استقرار و تیپ آنها

تیپ‌شناسی روستایی یکی از مباحث عمده جغرافیای روستایی است. تیپ روستاها بیشتر متأثر از ساختارهای اجتماعی و اقتصادی روستاها هستند تا عوامل فیزیکی.

در تیپ‌شناسی روستا به سه تیپ مشخص :
متمرکز و یا گرد آمده ،
روستاهای پراکنده،
و روستاهای بینابین.

الف) روستاهای متمرکز یا گرد آمده:

مساکن روستایی به یکدیگر چسبیده و چشم اندازی متمرکز و عموماً بدون فضای خالی در محدوده دارد، مزارع که محل تولید روستاییان محسوب می شود از خانه ها جدا و گاهی در فاصله نسبتاً دوری قرار دارند .

عوامل مختلف در شکل گیری این تیپ از روستاها عبارتند از:

ضرورت امر دفاع و امنیت ، وجود منابع آب دائمی، قومیت ، توپوگرافی زمین و شیوه های بهره برداری. تیپ غالب روستاها در ایران روستاهای متمرکز و یا گرد آمده است. که در مناطق غربی ، مرکزی و شمال و شمال شرقی و مشرق و جنوب ایران استقرار یافته است.

(ب) روستاهای پراکنده :

در شناخت این تیپ شکل و وسعت مزارع دخالت دارند. روستاییان ترجیح می دهند که خانه های خود را در میان کشتزارهای خود بسازند ، چون حدود مزارع مشخص و مالکیت مزارع نیز محرز است در نتیجه در داخل هر مزرعه یک خانه بنا می گردد . در نتیجه روستاهای پراکنده به وجود می آید .

مهمترین محاسن روستاهای پراکنده عبارتند از:

۱. دقیق بودن حدود در مزارع
۲. نزدیکی مزارع به محل سکونت روستایی.
۳. سهولت در امر تردد به مزرعه و خود رای بودن در انتخاب کشت محصولات کشاورزی
۴. یک پارچه بودن مزرعه که کارایی آن در کاربری ماشینهای کشاورزی تجلی می نماید.

این روستاها در مناطق شمالی کشور بخصوص در منطقه گیلان و حواشی شکل غالب و کامل آن مشاهده می گردد. در مناطق دیگری چون بندر عباس ، میناب و بشاگرد نیز به چشم می خورد.

(ج) تیپ روستاهای بینابین :

این روستاها ویژگیهای روستاهای متمرکز و پراکنده را یکجا دارا می باشند. تیپ مشخص این روستاها عموماً در برخی از کشورهای جهان بر اساس یک برنامه ریزی مشخص طرح ریزی و ساخته می شود ولی در ایران این نوع برنامه ریزی برای ساخت روستاهای بینابین وجود نداشته .

اگر روستایی در تپ بینابین قرار گیرد ناشی از وجود برخی از عوامل طبیعی و یا انسانی می باشد، مثل وجود رودخانه ها و استقرار مساکن روستایی موجب پیدایش روستاهای خطی و یا ریسمانی گردیده است .

در بررسیهای اقتصاد اجتماعی جنوب شرق ایران ((ایتال کهنسولت)) به شش نوع سکونتگاه به منطقه مورد مطالعه اشاره می شود .

۱. دهات کشاورزی پایدار که قرارگاه اساسی انسانهاست و روستاهای مجتمع مستقر در فلات ایران .

۲. سکونتگاههایی که شکل واحه دارند که به دو صورت متراکم و متفرق دیده می شود.

۳. روستاها از خانه های تا حدی جدا از هم ساخته شده و عمدتاً با محل کشت در رابطه می باشند .

۴. روستاهایی که اقامتگاه ایلات نیمه کوچ نشین هستند.

۵. روستاهایی در خوزستان دیده می شود که هر سال جا به نقطه سکونتی دیگری می سپارند که در این صورت ناپایدار خوانده میشوند .

۶. در مناطق جنوب غربی بخصوص در دشت خوزستان روستاهایی وجود دارند که برای مدتی ساکن هستند وقتی منابع در روستا به اتمام می رسد کوچ می نمایند .

گروه‌بندی روستاها بر اساس عوامل طبیعی

۱. توپوگرافی:

شکل و چهره زمین و بالاخص عامل ارتفاع در توزیع و شکل‌گیری روستاهای کشور بسیار موثر بوده‌اند. اصولاً ارتفاعات جاذب جمعیت نیستند. به‌طور کلی شکل زمین در ایران در توزیع تیپ و در نتیجه در معیشت روستاها بسیار مهم می‌باشد.

روستاهای ایران را در رابطه با عامل ارتفاع می توان به صورت زیر طبقه بندی نمود :

الف) روستاهای کوهستانی
ب) روستاهای میان کوهی

ج) روستاهای پایکوهی

د) روستاهای جلگه ای

۲۰

در این طبقه بندی نوع غالب روستاها جلگه ای و یا روستاهایی هستند که در دشتهای استقرار یافته اند، وسعت اراضی و جمعیت پذیری این روستاها بیشتر از تپه‌های دیگر می باشد. پای کوهها به علت داشتن شیب ملایم و وجود آب و بافت خاک نسبتاً خوب مکانهای مناسبی برای استقرار روستاها می باشند. روستاهای میان کوهی روستاهایی هستند که در داخل مناطق کوهستانی و در میان دره ها شکل گرفته اند، در هر جا که دامنه های دره از هم فاصله گرفته اند و پادگانه های آبرفتی تشکیل شده مکان مناسبی برای بوجود آمدن روستا می باشد .

روستاهای کوهستانی از جمله نوع محدودی از روستاهای کشور هستند که در ارتفاعات استقرار یافته اند که به علت داشتن شیب تند ، سختی معیشت و آمد و شد جاذب جمعیت‌های زیادی نیستند .

۲. اقلیم:

مقدار ریزش های بارشهای جوی یکی از عوامل عمده در این نوع شکل گیریهای روستایی مطرح می شوند. مثل روستاهای مناطق پرباران ، کم باران ، نیمه خشک و روستاهای مناطق خشک .

۳. آب:

به منابع آبی سطح الارض و تحت الارض و مخلوطی از هر دو محدود می گردد. منابع آبی اکثر روستاها آبهای تحت الارض است که به صورت چشمه، چاه ، و قنات مشاهده می شود.

وجود تنوع اقلیمی و ویژگیهای زمین شناسی و تنوع در پوشش گیاهی ، خاکها و یا زمینهایی که با تواناییهای مختلف به وجود آمده ، متاسفانه نقشه های خاکشناسی از کلیه مناطق ایران تاکنون تهیه نشده است .

گروه بندی روستاها بر اساس عوامل انسانی

۱. جمعیت: شهر و سکونتگاههایی که کمتر از ۵۰۰۰ نفر جمعیت داشته روستا نامیده میشود.

در سر شماری ۱۳۷۰ این عدد به ۱۰۰۰۰ افزایش یافته است .

۲. معیشت: در برخی از روستاها معیشت روستاییان به یک عامل وابسته بوده و در پاره ای با بیش از یک عامل در ارتباط می باشد. مهمترین عواملی که در روستاهای ایران معیشت روستاییان بدانها متکی می باشد عبارتند از:

- ۱- زراعت
- ۲- باغداری
- ۳- دامداری
- ۴- بهره برداری از جنگل و علفزارها
- ۵- صید و شکار و آبخورداری
- ۶- استفاده از منابع زیر زمینی
- ۷- صنایع دستی
- ۸- صنایع بزرگ
- ۹- اماکن
- ۱۰- صنایع روستایی
- ۱۱- مشاغل دولتی و خدماتی

طبقه بندی روستاها بر اساس توسعه یافتگی

در هر نوع تقسیم بندی باید هدف از آنرا معلوم نمود و اینکه طبقه بندی در راستای چه طرح و کدام سیاست و برنامه ریزی انجام گیرد در این راستا است که پرداختن به طبقه بندی روستاها مستلزم تعیین و تبیین استراتژی توسعه روستایی در کشوری باشد.

(پیتر تاون سند) افراد فقیر و محروم را چنین تعریف می کند:
که (افرادی که قادر به مشارکت در فعالیتهای جامعه نبوده و فاقد شرایط زندگی و تسهیلات معمول در جامعه باشند فقیر و یا محروم می باشند.)

برای ایجاد تعادل نسبی میان همه مناطق کشور شناخت مناطق برخوردار و عدم برخوردار بر اساس معیارهایی از وظایف برنامه ریزان جامعه می باشد شکل گیری روستاها در ایران به مراتب قدیمی تر از شهرهاست. با ظهور کشاورزی اولین در هسته های روستایی شکل گرفته و در ادوار مختلف تاریخ متحول گردیده است. هزاره سوم قبل از میلاد مراکز روستایی در ایران توسعه می یابد.

در دوره هخامنشیان به امور کشاورزی و افزایش محصولات توجه میشود.

نهر سازی و ایجاد کانالها در ایران باستان بیشتر متعلق به دوره هخامنشیان می باشد .

عوامل مهم جغرافیایی را می توان به اشکال و بر اساس عوامل زیر طبقه بندی نمود :

۱. شکل استقرار و تیپ روستاها
۲. عوامل طبیعی
۳. عوامل انسانی
۴. توسعه یافت

فصل دوم:

نهادها در روستاهای کشور

نظام اداری در روستاهای ایران تا قبل از اصلاحات ارضی

تا قبل از کودتای ۱۲۹۹ روستاها از طریق اربابان و کدخدایان که به هیات حاکمه مملکت وابستگی داشتند و نهادهای اجتماعی - اقتصادی اداره می‌شوند. تاسیس وزارت تجارت و زراعت پس از برقراری مشروطیت بود. این وزارت در سال ۱۲۸۹ در وزارت فواید عامه ادغام گردید. در سال ۱۳۱۰ اداره فلاحت تشکیل شد که در سال ۱۳۲۰ به وزارت کشاورزی تبدیل گردید. در سال ۱۳۱۶ در وزارت کشور بخشی تحت عنوان اداره عمران و اصلاحات به وجود آمد و در سال ۱۳۳۲ لایحه بنگاه عمرانی کشور به تصویب رسید که عهده دار عمران روستاها گردید و به سال ۱۳۳۵ به بنگاه اصلاح امور اجتماعی دهات تغییر نام یافت. که از حمایتهای مالی خاصی برخوردار بود.

از سال ۱۳۳۵ با توجه به حمایتهای مالی اصل ۴ ترومن و با تشکیل حوزه های عمرانی (۴۶ حوزه) با زیر پوشش قرار دادن ۲۳۰۰ روستا ، اقداماتی از قبیل :

آموزش مروج کشاورزی، آموزش زنان دهیار ، آموزش کارشناسان تعاونی ، آموزش دهیار برای اداره دهات ، ایجاد راههای روستایی صورت گرفت .

با استفاده از امکانات بنیاد فرد و بنیاد خاور نزدیک در گرگان و دشت ، برنامه های عمرانی متمرکزی صورت گرفت .

تحولات نظام اداری از اصلاحات ارضی تا شروع انقلاب:

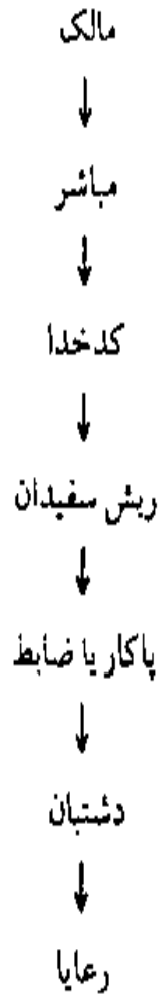
پس از بنگاه عمرانی کشور لایحه اصلاح قانون وزارت آبادانی و مسکن تصویب شد و به موجب این قانون، فعالیتهای عمران روستایی از وزارت کشور، فعالیت ترویج خانه داری از وزارت کشاورزی، و طرحهای بهداشتی از وزارت بهداشتی منتزع و به وزارت آبادانی و مسکن واگذار گردید. با شروع مرحله سوم قانون اصلاحات ارضی که با برنامه چهارم قرین بود، وزارت تعاون و امور روستایی تشکیل شد.

در سال ۱۳۵۱ سازمانی به نام سازمان عمران و نوسازی روستاها وظایف آنرا به عهده گرفت.

در سال ۱۳۵۶ وزارت کشاورزی و منابع طبیعی و وزارت تعاون و امور روستاها در یکدیگر ادغام گردیده و وزارتخانه ای تحت عنوان وزارت کشاورزی و عمران روستایی به وجود آمد.

نهادهای اقتصادی و اجتماعی روستایی تا قبل از اصلاحات ارضی در ایران

رابطه‌های حقوقی در روستاها

هرم قدرت در روستاها سابقه طولانی دارد
قبل از اجرای قانون اصلاحات ارضی در
ایران در ترسیم هرم قدرت مالک در راس
ورعایا در قاعده آن قرار داشتند .

الف) مالک : مالک صاحب زمین و آب در روستاها بوده است نوع مالکیت نیز در در روستا متفاوت بوده است و گاهی در یک روستا چند نوع مالکیت وجود داشته است که برای بیان روشنتر این بحث به طبقه بندی و اشکال گوناگون مالکیت میپردازیم .

اشکال گوناگون مالکیت در روستاهای ایران

مالکیت روستاها در ایران در گذشته های دور دستخوش تغییرات و بی ثباتی های زیادی بوده است با شروع اصلاحات ارضی در ایران تا حدود زیادی نظام مالکیت در روستاها به هم ریخت و یک تغییر در نظام مالکیت به وجود آمد .

الف) املاک خالصه و دولتی : شامل دهات و اراضی متعلق به دولت بوده است

ب) املاک سلطنتی : املاک سلطنتی به روستاهایی که در اختیار پادشاهان و خاندان سلطنت بوده اطلاق میگرددیده است .

ج) املاک موقوفه : وقف املاک مقمولا به وسیله افراد مذهبی و خیر صورت میگرفته و به دو صورت عام یا خاص بوده است .

د) عمده مالکی : بین یک تا چند ده تغییر میکرده و در اختیار مالکان عمده قرار داشته است .

به طور کلی مالکان را در ۴ گروه میتوان طبقه بندی کرد : اولین گروه از خاندان سلطنتی ، گروه دوم از خانهای قبایل مهم کشور ترکیب یافته بودند ، دسته سوم را بزرگان که به سرمایه گذاری در زمین پرداخته بودند تشکیل میدهد.

ه) خرده مالکی : یک ده معمولاً به دو یا تعداد بیشتری مالک تعلق داشت . در میان خرده مالکان دو گروه قابل ذکرند ، خرده مالکان غیر زارع و رعایای صاحب زمین .

و) مالکیت قبیله ای : این شکل از مالکیت در میان عشایر دیده میشود به رییس خانواده یا ایل بود ، اما اعضای قبیله حق استفاده از اراضی را داشتند.

زمینداری و خصوصیات آن هنگام اصلاحات ارضی در ایران :

هنگام اصلاحات ارضی عمده مالکی در ایران به شکل " ارباب و رعیت " بود.

توزیع مالکیت ده هنگام اصلاحات ارضی :

دهات دانگی با	ده ۴۳۳۰	۹/۱۰	درصد دهات کشور
دهات خرده مالکی با	ده ۱۶۵۲۲	۹/۴۱	" " "
دهات سلطنتی با	ده ۸۱۲	۲	" " "
دهات موقوفه با	ده ۷۱۳	۸/۱	" " "
دهات خالصه با	ده ۱۴۴۴	۶/۳	" " "
دهات مخلوط با	ده ۶۰۰۵	۲/۱۵	" " "
دهات نامعلوم با	ده ۲۳۰	./۵	" " "

الف (مباشر : نماینده بلافصل مالک در اداره امور روستاه بوده که در روستا از قدرت و مقام بالایی در غیاب مالک برخوردار بوده است .

ب (کدخدا : در لغت کدخدا یا کتخدا به معنی بزرگ ده میباشد و اصولاً در گذشته کدخدا کسی بوده که برخلاف مالک و مباشر همیشه در ده حضور داشته و در غیاب مالک و مباشر مقام برتر ده به شمار میآمد در برخی از روستاها دو کدخدا وجود داشته یکی کدخدای دولتی که وظیفه کدخدای دولتی انجام کلیه کارهای دولتی و اداری روستا بوده .

دیگر کدخدای ملی و یا ضابط بوده که نظارت بر تقسیم آب زمین و حتی محصول و همچنین نظارت مستقیم بر لایروبی قنوات و نهرها و غیره داشته است.

ج) ریش سفیدان : چون نظام اجتماعی روستا از زمانهای بسیار دور بر کلکتیویزم – جمع گرایی - استوار بوده و در این نوع زندگی اجتماعی بزرگان قوم و قبیله از اعتبار و منزلت بالایی برخوردار میباشند .

د) پاکار : مامور اجرا و یا بازوی اجرایی مباشر و کدخدا بوده

ه) دشتبان : حفاظت مزارع و باغات را در طول سال عهده دار بوده است.

و) رعایا : مردمان ساکن در روستا که به امر کشاورزی اشتغال داشته اند .

نهادهای روستایی از اجرای قانون اصلاحات ارضی تا پیروزی انقلاب اسلامی

همزمان با اصلاحات ارضی هرم قدرت در روستاها نیز تغییر کرد و نهادهایی از قبیل انجمن ده ، خانه انصاف ، خانه فرهنگ روستایی ، تعاونی های روستایی اعم از تولید و مصرف و شرکتهای سهامی زراعی به وجود آمدند.

الف) شرکتهای تعاونی تولید :

از اواخر سال ۱۳۵۱ ابتدا در استانهای کرمان ، فارس، اصفهان و گیلان تشکیل شد و سپس در سایر استانها نیز تشکیل گردید .

پس از پیروزی انقلاب اسلامی بین اعضا اختلاف نظر به وجود آمد . در رای گیری که در مورد تمایل به انحلال یا ابقا شرکتهای تعاونی تولید به عمل آمد ۲۰ شرکت به ابقا و ۱۵ شرکت به انحلال آن رای دادند.

پی آمد های شرکت تعاونی تولید

- ترک فعالیتهای زراعی اغلب روستاییانی که کمتر از سه هکتار زمین کشاورزی در اختیار داشتند
- گسترش و رواج کشت محصولات غیر استراتژیک
- فعالیتهای دامداری و باغدار به صورت فردی چه قبل و چه بعد از شرکتهای تعاونی تولید
- شروع کارهای جمعی با توجه به اینکه در بعضی شرکتهای دیم کاری انفرادی بوده است
- نفوذ سهامداران بزرگ در مدیریت و رهبری شرکتهای
- عدم میل و رغبت در امر کار مشترک

(ب) شرکتهای سهامی زراعی

این شیوه بهره برداری پس از مرحله سوم اصلاحات ارضی شکل گرفته . تغییر تولید خود مصرفی به تولیدانبوه ، کاربرد اصولی زراعت ماشینی ، توسعه دامداریهای مدرن در ایجاد آن نقش داشته است . تشکیل شرکتهای سهامی زراعی در اسفند ماه ۱۳۴۶ به تصویب رسید در ماده اول این لایحه هدف از ایجاد این نوع شیوه بهره برداری چنین تعریف شده است : “ به منظور فراهم نمودن موجبات افزایش در آمد سرانه کشاورزان و امکانات همه جانبه برای به کار بردن ماشین آلات کشاورزی در امر تولید محصولات کشاورزی . “

برای جلوگیری از خرد شدن و تقسیم اراضی مزروعی به قطعات غیر اقتصادی و افزایش سطح زیر کشت کشور با استفاده از اراضی بایر و موات و سلوب المنفعه ، وزارت اصلاحات ارضی و تعاون روستایی ، شرکتهای سهامی زراعی را تشکیل میدهد."

اولین شرکت سهامی زراعی در اردیبهشت ماه سال ۴۷ در شیراز به وجود آمد.

سهامداران شرکت سهامی زراعی

- دهقانانی که از طریق اصلاحات ارضی صاحب زمین شده اند .
- برزگران
- خرده مالکان مرحله دوم اصلاحات ارضی
- آن دسته از خرده مالکان که اراضی آنان مشمول هیچ یک از قوانین اصلاحات ارضی نشده بود .

پی آمدهای تاسیس شرکتهای سهامی زراعی

- عضویت مالکین سابق در شرکتهای
- حذف خوش نشینان و کارگران کشاورز
- تشویق امر مهاجرت
- اجازه کشت خشخاش که منجر به استفاده نامعقول در آن گردید .
- ایجاد شکاف اقتصادی عمیق بین دهقانان خرده پا و ثروتمند
- گسترش قدرت عناصر تکنوکرات و بوروکرات به جای قدرت دهقانی
- اعمال نفوذ سهامداران گروه
- از بین رفتن حالت خودکفایی در بعضی از محصولات

در حوزه عمل آنها مراکز خدمات کشاورز روستایی - عشایری تشکیل شد .
این شرکتها از طرف وزارت کشاورزی آغاز و با قبول درخواست کشاورزان
شهرستان قائنات در زمینه فعال کردن شرکت سهامی زراعی مربوطه فعالیت
مجدد آنها وارد مرحله جدیدی شد.

ج) شرکتهای تعاونی روستایی

در سال ۱۳۱۴ نخستین شرکت تعاونی تولید در منطقه گرمسار تشکیل شد .

هدف از تشکیل چنین نهادی در روستاها عبارت بود از :

- فعالیتهای بازرگانی
- فعالیتهای اعتباری
- سایر فعالیتهای قبیل : تهیه ماشین آلات کشاورزی ، احداث انبار و تامین آب زراعی

مشکلات شرکتهای تعاونی

الف (مشکلات داخلی:

- ۱- فقر فرهنگی و قومیت گرایی و اختلاف محلی عدم امکانات
- ۲- عدم اطلاع از اصول تعاون
- ۳- عدم اطلاع از اصول تعاون
- ۴- عدم همکاری مردم
- ۵- دخالت سرپرستان حوزه در تصمیم گیریها
- ۶- سهم بیشتر مدیر عامل در اداره شرکت
- ۷- کم بودن سرمایه شرکتهای

(ب) مشکلات خارجی:

- ۱- عدم نظارت کافی بر صرف و امها
- ۲- عدم کارایی در فعالیتهای بازاریابی
- ۳- فقدان راهنمایی های فنی و کم بها دادن به آموزش های فنی و لازم
- ۴- عدم تضمین خرید محصولات
- ۵- عدم ارتباط کافی با شرکتهای تعاونی شهری
- ۶- تداخل وظایف شرکتها با سایر نهادها

۵۰

ج) انجمن ده

براساس لایحه تشکیل انجمنهای ده مصوب هیات دولت در شهریور ماه ۱۳۴۲ اصلاح امور اجتماعی و عمرانی روستاها به انجمن ده که اعضای آن از اهالی روستا به مدت سه سال انتخاب میگردیدند واگذار گردید.

انجمن ده موظف بود دو درصد از درآمد ده را وصول و نسبت به تامین نیازمندیها و ایجاد تاسیسات عمرانی اقدام نماید.

سپاهان انقلاب

تشکیل سپاهان دانش ، ترویج و بهداشت همزمان با قانون اصلاحات ارضی در روستاها شکل گرفت.

خانه اصناف و خانه فرهنگ روستایی

خانه اصناف در روستاها به منظور کشانیدن روستاییان به میدان دخالت در سرنوشت قضایی خود نقش خانه فرهنگ روستایی به منظور اشاعه فرهنگی در روستاها به وجود آمد .

فصل سوم:

نظامهای بهره برداری و اجتماعی در روستاهای ایران

نظامهای بهره برداری

نظام بهره برداری عبارت است از قوانین و مقررات مدون و غیر مدونی که بر اساس آن قوانین و ضوابط اقرار تکالیف و حقوقی را در نظام بهره برداری به دست می آورند و براساس آن حقوق و تکالیف است که نظام بهره برداری خاص به وجود می آید.

نظامهای بهره برداری اصولاً در ایران متأثر از عوامل مختلف تولید ، مالکیت ، مدیریت و عوامل اقتصادی اجتماعی و سیاسی بوده اند.

از فراگردهای عمده ای که در شکل گیری نظامهای بهره برداری از اراضی موثر بوده اند به صورت خلاصه میتوان موارد زیر را بیان نمود.

- الف) گسترش و تثبیت مالکیت خصوصی بر اراضی تا شروع اصلاحات ارضی
- ب) توسعه تولید محصولات کشاورزی برای بازارهای داخلی و خارجی
- ج) اصلاحات ارضی

انواع نظامهای بهره برداری

به طور کلی در ایران حدود ده نظام بهره برداری پدید آمده که چهار نظام با کشاورزی جدید و مکانیزه ارتباط دارد که این نظامهای چهارگانه در مجموع نه بر اساس خانوار روستایی و ویژگیهای روستا بلکه بر اساس سرمایه گذاریهای شخصی ، گروهی و یا دولتی در قلمروهای مستعد ایجاد گردیده که گاهی امکان دارد این قلمروها شامل یک روستا و یا تعدادی از روستاهای کشور باشد و گاهی کاملاً مستقل از روستا به وجود آید شش نظام دیگر نیز با شیوه های سنتی مرتبط است.

نظامهای جدید کشاورزی مکانیزه

الف) نظام بهره برداری سرمایه داری مکانیزه

در جریان اصلاحات ارضی بسیاری از مالکان اراضی و دهات مرغوب با قسمتی از اراضی ده را مکانیزه اعلام کردند و یا اینکه پس از تقسیم زمین سهم خود را با وسایل مکانیزه کشت نمودند. این نظام بیشتر سرمایه بر است تا کاربر.

ب) نظام بهره برداری کشتمانی

اراضی نسبتاً وسیع و یکجا را طلب میکند نیازمند به سرمای گذاری نسبتاً کلان نیز میباشد در نظام کشتمانی اصولاً محصولات تولید میگردند که برخلاف نظام سرمایه داری مکانیزه کاربر هستند .

ج) واحدهای بهره برداری کشت و صنعت

واحدهای کشت و صنعت با سرمایه های کلان دولتی و یا بخش خصوصی در اراضی مستعد و آب کافی معمولاً در زیر سدها به وجود آمده اند .

د) شرکتهای سهامی زراعی

چون در نتیجه اصلاحات اراضی و حذف مالک در روستاها اراضی به طور وسیعی در بسیاری از نقاط کشور قطعه قطعه شدند و کاربرد ماشینهای کشاورزی در اراضی تقسیم شده با مشکل مواجه بود براساس این رویداد و به منظور افزایش تولیدات کشاورزی ایجاد شرکتهای سهامی زراعی با عضویت صاحب نسقان و مالکان اراضی و وزارت اصلاحات ارضی در سال ۱۳۴۷ به تصویب رسید.

نظامهای بهره برداری سنتی

الف (نظام بهره برداری خرده مالکی
به دو قسمت خرده مالک خودکار و خرده مالک رعیتی تقسیم میشده است.

ب (نظام بهره برداری نصفه کاری (نیمه کاری)
خرده مالک خودکار قادر به انجام کار زراعی در اراضی خود نباشد و بر اساس توافقی
که با یک یا چند نفر از افراد ده بخصوص خوش نشینان به عمل می آورد زمین آب و
احتمالاً نیروی حیوانی و بذر در اختیار فرد قرار میدهد.

ج) نظام بهره برداری اجاره ای

اجاره روستا یا قسمتی از یک روستا از بزرگ مالکان و یا خرده مالکان که در این شیوه از بهره برداری مالک به علل مختلف منجمله عدم توانایی و یا احتراز از درگیری با روستاییان ملک خود را به فرد اجاره دار در قبال دریافت مبلغ مشخصی واگذار مینماید.

د) تلمبه کاری

نظام تلمبه کاری در گذشته های دور متداول نبوده است. استفاده از موتور پمپها در کشور رواج یافت قدیمیترین شکل نظام تلمبه کاری در کناره های کارون شکل گرفته است.

مالک آب و زمین در اختیار تلمبه کار قرار داده و تهیه سایر عوامل به عهده کشاورز (تلمبه کار) بوده است. محصولات تولید شده بر اساس قرارداد بین مالک و تلمبه کار تقسیم میشده است. این شیوه هنوز هم در این منطقه وجود دارد.

ه) نظام بهره برداری مزارعه
نظام مزارعه را به تسلط اعراب بر ایران و ایجاد حکومت اسلامی در ایران مربوط میدانند.

مزارعه قراردادی است رسمی و یا غیر رسمی بین مالک و زارع برای سهم بری از تولیدات کشاورزی بر اساس ارزش داده ها . به منظور تولید محصولات کشاورزی اکثراً ۵ عامل شناخته شده دخالت دارند که این عوامل پنجگانه عبارتند از زمین ، آب ، ابزار و ادوات شخم و کاشت ، بذر و نیروی کار.

و (نظام غارس و مالکی
در مناطق جنوب کشور بخصوص در مناطق رویش خرما متداول است.
زارع پس از غرس نهالها نگهداری و مراقبت از نهالها را به عهده دارد تا اینکه
نهالها به ثمر برسند و در این هنگام که معمولاً ۷ سال طول میکشد نخلها بر اساس
قرار دادی که در هنگام غرس نهالها منعقد شده بین مالک و زارع تقسیم میشود.

نسق زراعی

مجموعه روشها و قرار و مدارهای که طی سالیان متمادی در روستاهای کشور به منظور تقسیم عادلانه آب و یا زمین به وجود آمده و تکامل پذیرفته است. یکی از ویژگی های نسق ایجاد عدالت اجتماعی است. زمینهای زراعی در رابطه با نوع خاک، دوری و نزدیکی به ده و مرتفع و یا آبگیر بودن با یکدیگر متفاوت می باشند، وقتی که زمینهای یک روستا لازم می آید بین صاحبان نسق تقسیم شده شکل عادلانه آنست که هر فرد در رابطه با سهم خود از زمینهای مرغوب، نامرغوب، دور و نزدیک و غیره سهم ببرد در غیر این صورت آن عدالت که ذکر آن رفت رعایت نشده است.

نظامهای کاری گروهی

این نظامها بر اساس کشت مشترک اراضی زارعان صاحب نسق به صورت مشاع به وجود می آید. یک روستا ۱۲ سازمان کاری تقسیم می شود که برای مثال در هر سازمان ده نفر صاحب نسق مشارکت دارند، برای ایجاد نظام و تسهیل در امور و حصول نتایج مطلوب در امور زراعی نیاز به مدیریت و سلسله مراتب در این سازمانها ضروری مینماید مثل بنه در اطراف تهران، دشت قزوین، صحرا در خراسان و جنوب فارس، حرا (هزاسه) در کرمان و فارس، پنجال در بهبهان و کهگیلویه، طاق در اصفهان، تیرکار در جنوب خراسان، جوق در کردستان و سمکار در خوزستان طی سالهای طولانی شکل پذیرفته است.

فصل چهارم :

منابع آبی روستاهای ایران

منابع آب روستاهای مناطق خشک و نیمه خشک در گذشته به قنات‌ها و رودخانه‌های فصلی یا دائمی محدود بوده ولی در سالهای اخیر با پیشرفت تکنیک احداث چاههای عمیق و نیمه عمیق نیز در روستاهای ایران رایج شده که در حال حاضر مهمترین منابع آب روستاها را تشکیل میدهد.

منابع آب زیرزمینی

قنات

قنات عبارت است از تعدادی چاههای عمودی که با وسیله کانالی زیرزمینی به یکدیگر متصل میشوند و آب در این کانال با شیبی که ارتباط با طول قنات و اختلاف ارتفاع بین مزرعه و کف مادر چاه دارد جریان میابد.

۱- قناتها همیشه از لایه های آبدار زیرزمینی استفاده نمیکنند بسیاری قنوات در ایران وجود دارد که از آب چشمه ها ، رودخانه ها و حتی از نفوذ آبهای ذخیره شده در سدها بهره میبرند .

۲- قناتها همیشه در رسوبات بادبزی حفر نمیگردند بلکه موقعیت قنات بستگی به شرایط توپوگرافی و زمین شناسی منطقه ای دارد که قرار است قنات در آنجا حفر شود.

۳- در مطالعات و تحقیقات مربوط به قنات محققین توجه چندانی به شیب قناتها نداشته اند و حتی عده زیادی مساله شیب را مطرح نکرده و برخی هم که به طور کلی به شیب اشاره نموده اند .

انگلیش در مقاله " پیدایش و گسترش قناتها در دنیای قدیم "

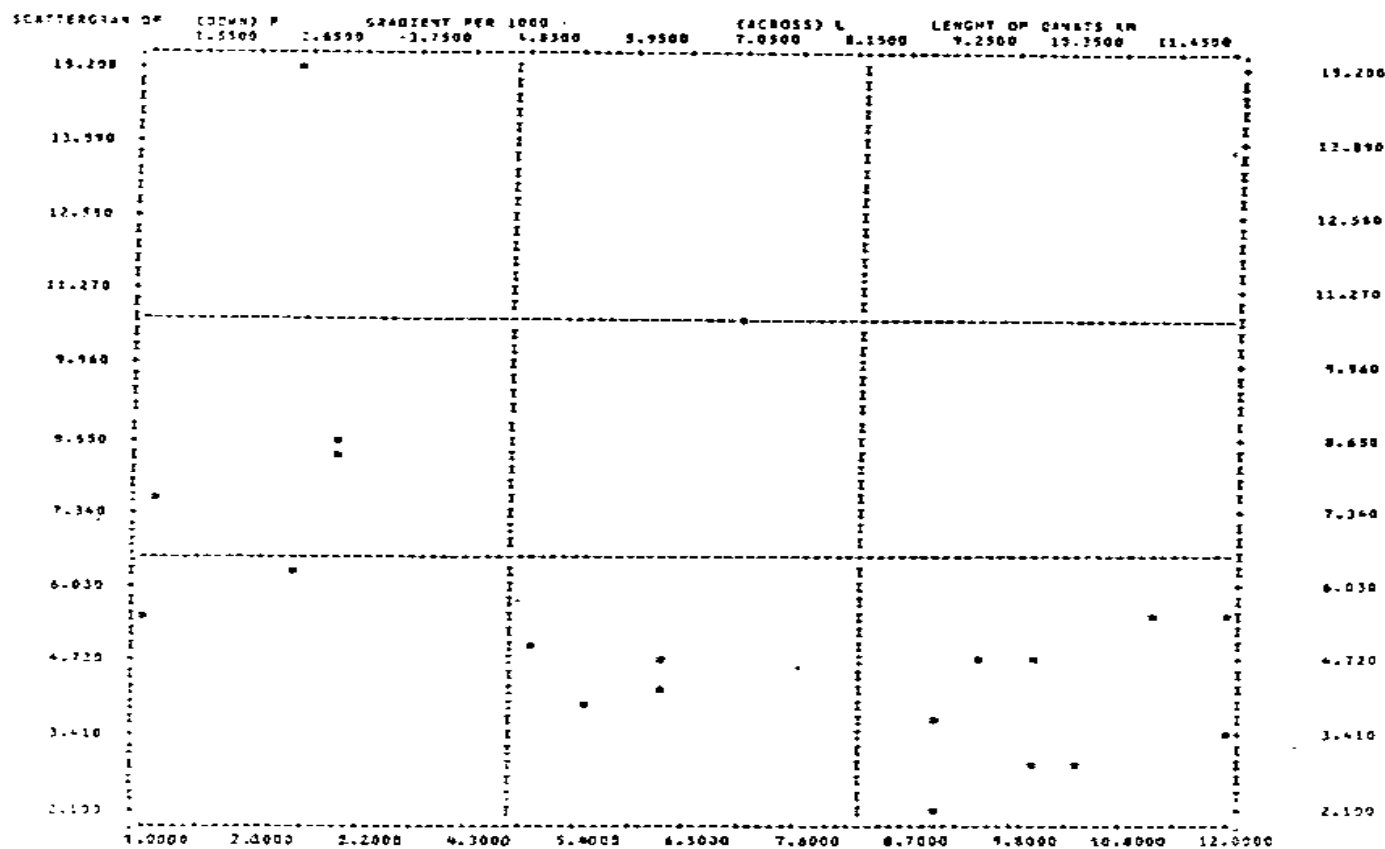
برای برقراری روابطی بین طول قنات " L " ، شیب " P " عمق مادر چاه " Z " و اختلاف ارتفاع بیم مزرعه و کف مادر چاه " H " از اطلاعات ب دست آمده و معادلات رگرسیون در ارتباط با هر عامل محاسبه شده است .

r

$$P.L = -0.54842$$

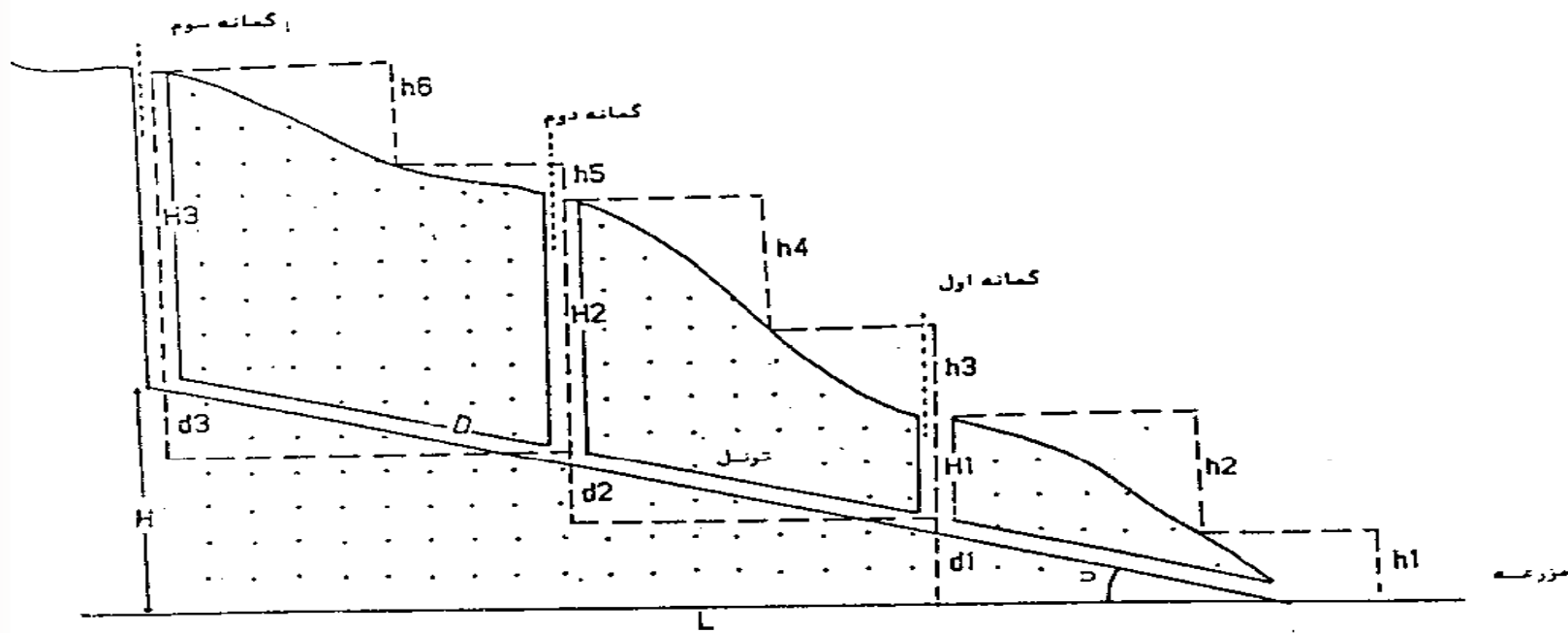
و علامت منفی این ضریب نشانه آن است که با افزایش طول قنات مقدار شیب کاهش می یابد .

نمودار شماره ١

اندازه گیری شیب قنات

۷۰

$$\begin{aligned} (h_1+h_2)-H_1 &= d_1 \\ H_1+(h_3+h_4)-H_2 &= d_2 \\ H_2+(h_5+h_6)-H_3 &= d_3 \end{aligned}$$

$$H = d_1 + d_2 + d_3$$

$$P = H / \sqrt{D^2 - H^2}$$

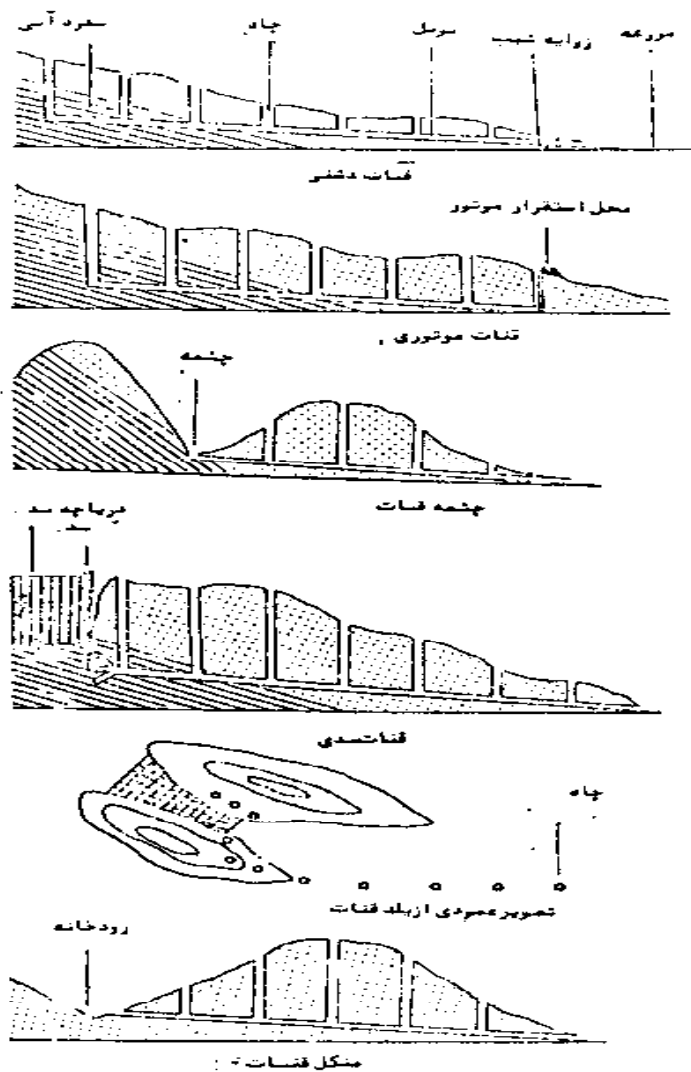
نمودار شماره ۲ روش اندازه گیری شیب قنات

- قنات جلگه ای یا دشتی : در دامنه کم شیب کوهستانها و یا جلگه ها حفر میشود.
- قنات موتوری : آب بر اساس خاصیت جاذبه زمین قادر نیست در سطح مزرعه مورد نظر آفتابی شده و مورد استفاده قرار گیرد . گاهی اتفاق میافتد که ب علت اشتباه در محاسبه شیب قنات آب در منطقه مورد نظر بر روی زمین نمی آید و با مزرعه اختلاف ارتفاع پیدا میکند در چنین قناتهایی به وسیله موتور پمپ آب را به سطح زمین می آورند .
- چشمه قنات : در مناطق کوهستانی معمولا کم و چاههای عمودی آن بسیار محدود و گاهی حتی بدون چاه عمودی است . در این نوع قنوات با حفر کانالی از لایه های غیر قابل نفوذ آب را به سطح زمین عبور میدهند .

- قنات سدی : در جنب سدهایی احداث میشود که به منظور تامین آب قنات در بستر یک مسیل یا آبراهه بنا شده است .

- منگل : قناتی است که منبع تغذیه آن رودخانه دائمی است

- قنات دو طبقه : این قناتها تعدادشان زیاد است ولی متاسفانه شناخته شده نیستند در ناحیه ای که دو طبقه لایه آبدار به وسیله یک قشر غیر قابل نفوذ از یکدیگر جدا شده اند حفر میگردند . در قسمتی از قنات دو کانال بر روی یکدیگر حفر شده و قبل از آفتابی شدن قنات آب آنها روی همدیگر ریخته و تشکیل یک قنات واحد را میدهد .

انواع قنات

ب) توزیع قنات‌ها در ایران

توزیع و پراکندگی قنات در ایران در ارتباط با عوامل مختلف جغرافیایی از ناحیه ای به ناحیه جغرافیایی دیگر متفاوت است. گیلان به علت برخورداری از نزولات جوی فراوان و با وجود رودخانه های دائمی و در نتیجه عدم نیاز به آب کمترین تعداد یعنی در حدود ۰/۰۶٪ را داراست. ایلام به علت کوهستانی بودن و بالا بودن نزولات جوی در مرتبه دوم در حدود ۰/۰۲٪ قنات‌ها و استان خراسان با ۶/۲۲٪ بالاترین تعداد قنات‌ها را در خود جای داده است.

توزیع قناتها در ایران

۷۵

رشته قنات			نام شهرستان
		دایر	
بایر	درصد	دایر	
۵۰	۰/۱۸	۶۹	کهگیلویه و بویراحمد
۱۲۲	۰/۷۴	۳۴۷	کردستان
۰۰	۰/۰۰۶	۴	گیلان
۱۷۸۰	۶/۴	۲۲۹۶	فارس
۳۴۰	۳	۱۶۱۰	لرستان
۸۵۹	۷/۳	۳۷۸۶	مرکزی
۲۷۷	۱/۴	۶۵۸	مازندران
۸۵	۰/۲۶	۲۰۶	هرمزگان
۶۳۰	۴/۴	۲۱۶۹	همدان
۵۲۲	۵	۲۶۲۸	یزد
۹	۰/۰۲	۶	ایلام
۱۰۱۵	۹/۳	۴۸۵۶	اصفهان
۸۵۸	۳/۶	۱۴۲۸	آذربایجان شرقی
۱۵۶	۰/۸	۳۵۸	باختران
۳۲	۰/۲	۱۰۲	بوشهر
۳۴۸۵	۲۲/۶	۱۰۷۹۱	خراسان
۷۱۸۷	۱۲/۲	۵۴۲	تهران
۱۵	۰/۰۵	۲۱	خوزستان
۲۵۶	۲/	۱۰۱۶	چهارمحال و بختیاری
۲۰۹	۱/۲	۵۶۰	آذربایجان غربی
۲۹۹	۱/۸	۸۳۸	سمنان
۴۱۴	۲/۸	۱۳۶۰	سیستان و بلوچستان
۵۷۳	۲/۸	۱۲۰۱	زنجان
۱۸۰۳	۱۰/۹	۵۱۰۲	کرمان

چاه

چاه به مفهوم واقعی آن عبارتست از حفرگودالی عمود یکه معمولاً قطر آن متفاوت است و عمق آن تا جایی امتداد می یابد که از سطح آب زیرزمینی عبور کرده و به لایه های آبدار زمین برسد.

آب چاه نیاز به یک قوه محرکه ضروری است و این نیز به وسیله انسان ، حیوان ، با دو موتور ممکن است ایجاد شود.

الف (چاههای دستی

این چاهها از گذشته به طور وسیعی در کلیه منازل شهری و روستایی حفر میشوند. حفاری این چاهها به وسیله افرادی حرفه ای به نام مقنی صورت میگیرد .

ب (چاههای نیمه عمیق

تکامل یافته چاههای دستی است که به منظور کشاورزی در مزارع حفر میشده است با توجه به اینکه برای ایجاد نیروی لازم جهت بالا آوردن آب از موتور (برقی یا دیزلی) استفاده میشود.

چاههای نیمه عمیق که در ایران متداول است عموماً به چاههایی گفته میشود که موتور دیزلی یا الکتروموتور در کنار چاه نصب و موتور به وسیله یک لوله خرطومی آب را از مخزنی که بیش از ۶ متر با آن فاصله ندارد مکیده و تا حدودی که متجاوز از ۳۰ متر نیست (بسته به قدرت موتور) پمپاژ میکند .

- چاههای نیمه عمیق مخزنی : گودالهایی به قطر ۲ تا ۱۰ متر ، تا جایی که به آب زیرزمینی برسد حفر میشود . آب لایه های آبدار ، اطراف گودال ، در مخزن ایجاد شده تراوش میکند و آب در مخزن بالا میآید .

- چاههای نیمه عمیق عمودی : چاههای نیمه عمیق عمودی در مناطقی حفر میشود که سطح آبهای زیرزمینی در فاصله نسبتاً زیادی از سطح زمین قرار دارد .

- چاههای نیمه عمیق قناتی : یک رشته قنات به شیوه متداول حفر قنات ، احداث و آب تا حد ممکن به سطح زمین نزدیک میشود ولی چون هنوز با سطح فاصله دارد به وسیله موتور آب از چاه استخراج میشود .

ج) چاه‌های عمیق

چاه‌های عمیق با تکنیک پیشرفته حفر میشود و شناخته شده ترین روش متداول استفاده از آب‌های زیرزمینی است. حفر این چاه به وسیله دستگاه‌های حفاری انجام میشود.

د) چاه‌های آرتزین

چاه‌های آرتزین عموماً در ارتباط با ساختمان زمین حادث میشود بدین معنی که وقتی یک لایه آبدار بین دو لایه غیر قابل نفوذ محصور شود بر اثر فشار آب در قسمتهای بالا و بر اساس خاصیت ظروف مرتبط آب در قسمتهای پایین تحت فشار فوران میکند.

ظهور آبهای تحت الارض در سطح زمین را چشمه مینامند چشمه وقتی به وجود می آید که لایه های آبدار زمین با سطح زمین برخورد میکند یا با لایه های نفوذ پذیری که به سطح زمین تماس داشته باشد.

آبهای سطح الارض

ایران به لحاظ داشتن شرایط اقلیمی خشک به خصوص در ایران مرکزی رودخانه های دائمی بسیار محدودی دارد . نقاط کوهستانی وجود دارد که سرچشمه آنها را اکثرا ذوب برفهای ارتفاعات کوهستان تشکیل میدهد.

رودخانه های ایران به دو دسته تقسیم میشوند :

۱. رودخانه هایی که به وسیله دولت اقدام به احداث سد تونل انحرافی و یا شبکه آبرسانی بر روی آنها شده است .

۲. رودخانه هایی که به علت کم آب بودن هیچگونه اقدامی جهت مهار آب آنها به عمل نیامده است .

فصل پنجم :

اصلاحات ارضی و دگرگونیهای بنیادی در روستاهای

کشور

سابقه تاریخی اصلاحات ارضی

نخستین بار اصلاحات ارضی در ایران در سالهای ۱۳۱۱ - ۱۳۱۶ در سیستان اجرا شد ولی به نتیجه ای نرسید . در سال ۱۳۳۱ در دوره نخست وزیری دکتر مصدق فرمانی صادر شد که به موجب آن مالکان میبایست از ۲۰ % سهم خود صرفنظر کنند از این ۲۰ % ، ۱۰ % نصیب زارعان میشد و ۱۰ % دیگر صرف عمران روستا میگردد .

از سالهای ۱۳۳۱ - ۱۳۲۹ با فرمان شاه تقسیم اراضی املاک سلطنتی آغاز شد در سال ۱۳۳۷ تقسیم اراضی دولتی آغاز شد . بین سالهای ۱۳۳۲ - ۱۳۴۱ تلاش دیگری در جهت اصلاح نظام زمینداری صورت گرفت . بالاخره لایحه اصلاحات ارضی ۱۳۳۹ در سال ۱۳۴۰ توسط دولت وقت اصلاح گردید و بعدا توسط مجلس به تصویب رسید .

مراحل اجرایی قانون اصلاحات ارضی

الف (مرحله اول اصلاحات ارضی

از سال ۱۳۴۱ به مورد اجرا گذاشته شد میزان مالکیت برای هر فرد در ایران بریک ده ششدانگ محدود گردید و مالکین مجبور بودند مازاد آنرا به دولت بفروشند . این زمینها به صورت دسته جمعی به زارعان به میزان نسبت نسق آنها واگذار گردید . علاوه بر مالکیت یک ده به هر یک از زن و فرزندان مالک هم اجازه داشتن یک ده ششدانگ را میداد و علاوه بر همه اینها مالک میتواندست تا ۵۰۰ هکتار از اراضی خود را در صورتی که با تراکتور شخم بزند و از کارگر روزمزد استفاده نماید از شمول قانون اصلاحات ارضی معاف کند.

نتایج و عملکرد مرحله اول

۱- کل دهاتی که خریداری شده اعم از املاک شمول، داوطلب، خالصه و بنیاد پهلوی :
۱۶۳۰۰ روستا

الف) ششدانگی کامل ۵۴۰۰ ب) دانگی و چند دانگی ۱۰۹۰۰

۲- مزارع خریداری شده اعم از دانگی و ششدانگی ۱۰۰۱ مزرعه

۳- خانوار زراعی که با اجرای این مرحله صاحب آب و زمین شده اند: ۷۷۱۸۲۹ خانوار.

۴- بهای املاک خریداری شده

۵- پول پرداختی به مالکان

۶- بهای املاک خالصه

۷- مستثنیات :- مکانیزه ۱۲۰۰ قطعه

ب) مرحله دوم اصلاحات ارضی

از بهمن ماه ۱۳۴۳ به اجرا در آمد که عبارتست از:

- اجاره دادن دهات و اراضی به رعایا
- فروش اراضی به رعایا
- تقسیم زمین به نسبت بهره مالکانه
- تشکیل واحدهای سهامی اراضی
- خرید حق ریشه

ج) مرحله سوم اصلاحات ارضی

طی سالهای ۴۹-۱۳۴۷ به اجرا در آمد.

۱. زمین زراعی بین مالک و اجاره داران به نسبت بهره مالکانه متداول تقسیم گردد.

۲. زمین زراعی به زارعان فروخته شود. قیمت زمین معادل دوازده برابر اجاره سالیانه ای که زارع می پرداخت معین شده بود.

۹۰

اهداف اصلاحات ارضی

۱- هدف سیاسی خلع سلاح مخالفان: که می توانست یک حربه تبلیغاتی را که به نظر رژیم عمدتاً در اختیار نیروهای چپ گرا بوده را خنثی کند.

- تسلط بیشتر بر خانها و مالکین بزرگ

- بالا بردن قدرت خرید زارعان و بویژه تقویت طبقه متوسط مرفه روستا
- پیدا کردن بازار برای تولیدات صنایع شهری
- افزایش محصولات کشاورزی
- استفاده از نیروی اضافی روستاییان در صنایع شهری
- راه رشد سریع سزمايه داری از طریق در هم شکستن
- گسترش سطح زیر کشت
- استفاده کامل از تمام نیروی کار موجود

۱- اهداف اجتماعی

- از میان بردن مالکان بزرگ
- ایجاد طبقه دهقان ثروتمند
- تامین (عدالت اجتماعی) از طریق القا
- استقرار نظام دموکراتیک از طریق بیرون کشیدن دهقانان از نفوذ ملاکان

اقدام برای یکپارچه کردن اراضی

الف) اقدامات خود روستاییان

ب) اصلاحات ارضی

ج) اقدامات دولت

د) ایجاد تعاونیهای تولید کشاورزی

تعاونیهای تولید مشاع

اصلاحات ارضی بر خلاف عملکرد جهانی در ایران موجب قطعه قطعه شدن اراضی گردید.

دولت انقلابی در سیاستهای ارضی خود به سه نکته اساسی توجه داشته :

- ۱- بهره برداری از اراضی بایر
- ۲- ایجاد اشتغال به خصوص در بخش کشاورزی
- ۳- بهره برداری در اراضی یکپارچه.

تعاونیهای تولیدی مشاع در ایران بعد از انقلاب اسلامی ایران بوجود آمد

مشاع : به معنای مالکیت توأم و تفکیک نشده به کار می رود.

الف) هدف از تشکیل تعاونیهای مشاع

- ۱- جلوگیری از قطعه قطعه شدن اراضی مزروعی و اتلاف منابع آب و خاک کشور
- ۲- سهولت در امکان خدمات رسانی به مشاعها
- ۳- استفاده بهتر و اقتصادی از ابزار آلات کشاورزی
- ۴- ساده تر شدن امر سرمایه گذاری برای تولید کشاورزی

ب) سرمایه و امکانات تعاونی تولیدی مشاع

- زمین در یک یا دو قطعه که میزان آن متشکل از جمع زمینی است که برای تک تک افراد در نظر گرفته شده است.
- منبع تامین آب
- ماشین آلات و ادوات کشاورزی

ج) نحوه کار و مدیریت در تعاونیهای تولیدی مشاع

۱- عمومی ۲- فردی

عمومی: کارهایی که برای کلیه اعضای تعاونی به طور یکسان و بدون هیچگونه تفاوت و تمایزی انجام می گیرد.

فردی: کارهایی که از کارهای عمومی متمایز می شود و شخص خود به انجام آن می پردازد .
و یا در انجام آن از نیروی خانواده و... استفاده می کند، مثل آبیاری ، نگهداری ،
وجین کردن، و... .

مدیریت یا نحوه اداره تعاونی تولیدی مشاع :

پس از تشکیل اعضاء از بین خود سه نفر را به عنوان شورای تعاونی انتخاب می کنند.
که

عمده ترین وظایف آنها عبارتست از: همفکری لازم با اعضاء تعاونی و هیئت واگذاری
زمین،

تهیه و نگهداری وسایل مربوط به تعاونی تولیدی مشاع.

شرکتهای تعاونی روستایی و عملکرد آنها

تعاون سنتی ایران آمیخته با خلیقات مردم بوده و مفاهیم و مضامین آن در فرهنگ کشور ملحوظ است.

انگیزه پیدایش شرکتهای تعاونی روستایی

- الف) پرکردن خلای که با کوتاهشدن دست مالک در روستاها به وجود آمد.
- ب) کوتاه کردن دست سلف خران و پیشه وران در روستاها

تعریف شرکتهای تعاونی

شرکتی است که برای مدت نامحدود به منظور رفع احتیاجات مشترک اعضا و بهبود وضع مالی و اجتماعی آنها تشکیل میشود.

اصول تعاون مورد عمل در تعاونیهای روستایی ایران

- ۱- عضویت آزاد و اختیاری
- ۲- اداره شرکتهای تعاونی بر اساس اصول دموکراسی و مساوات و تساوی آرا
در مجمع عمومی
- ۳- پرداخت مازاد برگشتی به نسبت معاملات اعضا با شرکت
- ۴- پرداخت سود محدود به سرمایه اعضا
- ۵- آموزش و تعلیمات تعاون به اعضا
- ۶- فروش نقدی
- ۷- بی طرفی در امور سیاسی
- ۸- انجام معاملات به نرخ روز
- ۹- ایجاد سرمایه ذخیره برای شرکت

۱۰۲

ارکان اداری شرکتهای تعاونی روستایی

- مجمع عمومی
- هیات مدیره
- مدیر عامل و بازرسان مجمع عمومی

اهداف و مسیر فعالیت شرکتهای تعاونی

- ۱- قبول پس انداز و سپرده اعضا به نمایندگی بانک کشاورزی ایران .
- ۲- خرید و تهیه مواد مورد احتیاج مصرف شخصی و خانوادگی یا حرفه ای.
- ۳- انجام عملیات جمع آوری ، نگهداری ، تبدیل ، طبقه بندی ، بسته بندی .
- ۴- انجام خدمات به منظور بهبود امور حرفه ای و یا زندگی اعضا .
- ۵- بهره برداری جمعی و مشترک از اراضی ملکی یا استیجاری .
- ۶- تامین اعتبارات و وامهای مورد نیاز اعضا .

۱۰۴

فصل ششم :

جمعیت روستایی ایران

تحولات تاریخی جمعیت روستایی ایران

دامنه های جنوب غربی زاگرس و خوزستان شمالی بود که قلمرو عیلامیها به شمار میرفت در این زمان اکثریت مطلق مردم در آبادیهای کوچک و پراکنده ساکن بودند و فقط معدودی شهر کوچک به چشم میخورد .

در دوره پادشاهی مادها ، هخامنشیان ، اشکانیان و ساسانیان شهرها و مراکز جمعیتی بزرگی به وجود آمد که بعدها به صحنه وقوع مهمترین رویدادهای تاریخی تبدیل شد.

۱۰۶

"آرتور کریستین سن" در کتاب "ایران در زمان ساسانیان" در رابطه با جمعیت شهری و روستایی در ایران چنین مینویسد:

"دوره ساسانی پررونق ترین زمان تمدن ایرانی بود شاید به جرات بتوان گفت که در طول تاریخ ایران تا قبل از حاضر، تنها در این زمان بود که جمعیت شهری در ایران فزونی شدیدی گرفت و توانست جمعیت روستایی را تحت تاثیر خود قرار دهد".

با ورود اعراب به ایران چون اسلام دینی بود که از شهر برخاسته بود توجه زیادی به شهرها مبذول شد شهرها با وجود این اهمیت بین المللی خود را از دست دادند.

۱۰۷

حمله مغولان و ترکان به ایران اسفبارترین ضایعه در توسعه روستاهای کشور نقش عمده داشته است.

دوره صفوی با اوج مجدد شهرنشینی روبرو بود و روستاها نیز از افزونی جمعیت برخوردار شدند.

باروی کار آمدن قاجارها کاهش قلمرو ایران و بروز جنگهای خونین از جمعیت ایران به شدت کاست. توسعه نظام خانجانی در روستاها و فشار وارده بر رعایا موجب فزونی فاصله بین دولت و روستاییان شد. انقلاب مشروطیت باعث قیام ملی گردید. قدرت خانها توسعه یافت و هر واحد روستایی به صورت یک سرزمین مجزا اداره شد.

.

ملاک تشخیص روستا از دیدگاههای جمعیتی مرکز آمار ایران

۱ - ده: به آن دسته از آبادیهایی گفته میشود که :

- الف) از مجموعه (پیوست یا جدا) اماکن مسکونی و کارگاهها ، زمینهای زراعی و باغها تشکیل شده باشند .
- ب) محدوده مثبتی یا عرفی مستقلی داشته باشند .

۱۰۹

۲ و ۳ - مزرعه مستقل و مزرعه تابع : آبادیهایی است که ده نبوده و خارج از محدود
ثبتی یا عرفی آبادیهای دیگر قرار گرفته و محل انجام فعالیت‌های کشاورزی باشند .

۴ و ۵ - مکان مستقل و مکان تابع

۶- خالی از سکنه

اگر به نرخ رشد جمعیت شهری و روستایی توجه نماییم روابط زیر حاصل میشود:

- ۱- رشد جمعیت شهری طی دوره سرشماری ۱۳۵۵-۱۳۶۵ برابر است با ۴۵/۵ درصد
- ۲- رشد جمعیت روستایی طی دوره سرشماری ۱۳۵۵-۱۳۶۵ برابر است با ۴۸/۲ درصد

۱۱۱

اگر از فرمول آینده نگری جمعیت استفاده نماییم :

$$P_t = P_0 (1+r)^t$$

P_t = سال پیش بینی شده

P_0 = سال پایه (مبدا سرشماری)

r = رشد جمعیت به درصد

t = دوره و یا سالهای پیش بینی شده از سال مبدا

علت عمده فزونی گرفتن جمعیت شهری بر جمعیت روستایی دو عامل عمده
میباشد:

- ۱- تبدیل تعداد زیادی از روستاها به شهرها که این تبدیل صرفاً بر اساس عدد جمعیت صورت میگیرد و برخی از مناطق تبدیل شده اگر چه هنوز روستا هستند .
- ۲- مهاجرت روستاییان به شهرها

توزیع جمعیت در روستاهای ایران

عوامل متعدد جغرافیایی چون توپوگرافی ، اقلیم ، نوع خاک ، میزان آب ، نوع معیشت فرهنگ و ... در پراکندگی آن موثر است.

به طور کلی روستاهای غرب ایران پر جمعیت تر از روستاهای شرقی میباشند . همچنین هر چه از شمال به جنوب حرکت کنیم از تعداد جمعیت روستاها کاسته میشود به عبارتی هر چه از مناطق معتدل و مرطوب به سوی مناطق گرم و خشک و بیابانی برویم فاصله آبادیها بیشتر و میزان جمعیت آنها کاهش می یابد.

هنگامی که شخص یا گروهی از موطن اصلی خود به طور موقت یا دائم به منطقه دیگری سفر کند با پدیده مهاجرت روبرو میگردد.

مهاجرت را از نظر انگیزه به چند دسته میتوان تقسیم کرد :

- ۱- اعتقادی : مانند حج
- ۲- سیاسی : مانند تبعید و پناهندگی
- ۳- اقتصادی : برای یافتن کار
- ۴- استعماری : برای تسلط بر نواحی دیگر
- ۵- تحمیلی : مانند مهاجرت‌های ناشی از جنگ ، سیل ، زلزله

انواع مهاجرت

- الف) از روستا به شهر
- ب) از روستا به روستا
- ج) از شهر به شهر
- د) از شهر به روستا

که این نوع تغییر مکان خود بر دو نوع است :

- قطعی : که به قصد سکونت دائمی در شهر به وقوع می پیوندد.
- فصلی : جهت انجام کار در شهر و پس انداز پول برای تامین خانواده در روستا در مواقع خاصی از سال انجام میگیرد .

مهاجرت در دوره های مختلف تاریخی ایران

- الف) قبل از اصلاحات ارضی
- ب) پس از اصلاحات ارضی تا اواخر دهه ۴۰
- ج) اوایل دهه ۵۰ تا انقلاب اسلامی
- د) پس از انقلاب اسلامی تا آتش بس جنگ تحمیلی

ویژگیهای کلی مهاجرت‌های روستایی در ایران

- مهاجرت روستایی ناشی از علل اقتصادی و بیکاری بوده است .
- مهاجرین فصلی و موقت به مراتب بیش از مهاجرین دائمی هستند کوتاه بودن فصل کشت و کار در ایران مشوق اصلی این امر است .
- مهاجرت دائمی اغلب به صورت خانوادگی صورت میگیرد .
- اکثریت مهاجرین روستایی را افراد جوان و تحصیلکرده روستایی تشکیل میدهد

عواملی که باعث مهاجرت شده است عبارتند از:

- الف - عوامل طبیعی : شامل وقوع حوادث غیر منتظره مانند سیل - قحطی - زلزله
- ب - عوامل اجتماعی : غیر قابل تحمل بودن نظام سنتی اجتماعی روستایه ویژه برای جوانان
- ج - عوامل جمعیتی: رشد سریع جمعیت روستایی غیر متناسب با شرایط اشتغال و امکانات
زراعی
- د - عوامل فرهنگی : ارتباط خویشاوندی ساکنین شهر و روستا و جاذبه های فرهنگی و فکری
در شهر
- ه - عوامل ارتباطی : جاذبه رسانه های گروهی - سیستم حمل و نقل و مراکز فرهنگی شهری
- و - عوامل سیاسی : شامل برنامه های دولتی و جنگ

اثرات نامطلوب مهاجرت‌های روستایی

- به هم ریختگی نظام اجتماعی شهرها
- کمبود مسکن و شکل‌گیری حاشیه‌نشینی و زاغه‌نشینی و رشد جرائم ناشی از آن
- کمبود کار در شهر و ایجاد مشاغل کاذب خدماتی
- غربت در فضای شهری و سهولت جذب به سوی ناهنجاریهای اجتماعی
- نارسایی در ادامه خدمات شهری و رفاهی مانند آب، برق، تلفن، ...
- رکود تولیدات کشاورزی در روستاها و کمبود نیروی کار در این بخش

۱۲۰

فصل هفتم :

فعالیت‌های اقتصادی روستاهای ایران

تعریف اقتصاد روستایی

اقتصاد روستایی یک سلسله فعالیتهای اقتصادی است که در محیط ده انجام میشود بنابراین هر فعالیتی که در محیط روستا انجام شده که روستایی از آن متمتع گردد در حیطه اقتصاد روستایی قرار میگیرد.

شالوده های اقتصاد روستایی

- کشاورزی
- ۱-۱ زراعت
- ۲-۱ باغداری
- ۳-۱ بهره برداری از جنگل و علفزارها
- ۴-۱ دامداری
- ۵-۱ صید و شکار

- صنایع
- ۱-۲ صنایع روستایی
- ۲-۲ صنایع دستی
- ۳-۲ خدمات

زراعت

به کلیه فعالیتهایی که به منظور بهره برداری از کاشت گیاهان یکساله انجام میشود اطلاق میگردد.

الف - زمین

زمینهای روستایی در ایران در گذشته محدود به قلمرو ثبتي و يا محدوده سياسي بوده که در اکثر مناطق کشور دقیقاً به مثابه مرزهای بین المللی در بین روستاییان و یا مالکان روستا دارای ارزش و اعتبار بوده و در بسیاری از روستاها حدود روستا به وسیله میله هایی با شماره های مشخص مشخص میگردد.

- اراضی ساخته شده :

مهمترین اشکال آن عبارتند از : مساکن روستایی - اماکن عمومی و میادین راههای ارتباطی و حریم آنها - انهار و مسیر قنوات و غیره

- اراضی زیر کشت محصولات یکساله :
کلیه زمینهایی که چه به صورت آیش و چه زیر کشت بودن در تصرف زراعت باشد آیش قطعه زمینی است که برای کسب توان و افزایش قدرت حاصلخیزی خاک بدون کشت رها شده و در صورت نیاز به زمین به زیرکشت میرود .

- اراضی زیر کشت محصولات دائمی :
این نوع محصولات را پایا مینامند و اغلب قلمرو گیاهان چند ساله را شامل میشود

- مراتع
از پوشش گیاهی مناسبی برای چرای دامهای روستا برخوردار است این اراضی
که برای چرای دمها مورد استفاده قرار میگیرد تحت عنوان مرتع نامیده میشود.

- اراضی غیر قابل بهره برداری :
قابلیت بهره برداری ندارد مثل کویرها ، تپه های ماسه ای ، بیابانها ، باتلاقها و
زمینهای گسسته (Bad Land) و غیره .

حال اگر قلمرو یک روستا را در قالب گروه‌های یاد شده مورد مطالعه قرار دهیم نقشه Land Use به معنی اخص کلمه تعیین شده است باید اضافه نمود که اصطلاح لندیوز گاهی به معنای بسیار وسیع به کار می‌رود که از آن معنای طرح ریزی کالبدی مستفاد می‌شود.

ب- آبیاری

اصولا اضافه نمودن آب به اراضی زیر کشت به منظور ایجاد رطوبت لازم در منطقه ریشه گیاهی (Root Zone) برای رشد گیاه تحت عنوان آبیاری تعریف می‌شود.

- ۱- باران
- ۲- آبهای جوی به غیر از باران
- ۳- آبهای زیرزمینی

شیوه های متداول آبیاری در ایران

۱- آبیاری کرتی : آبیاری کرتی در سطح وسیعی مورد استفاده قرار میگیرد در این روش زمین با مرزهای موازی شبکه مانند تقسیم میشود و قطعه زمین محصور بین چهار مرز را کرت مینامند.

۲- آبیاری حوضچه ای : این روش معمولاً جهت آبیاری درختان میوه ها (انار) و انجیر و برخی محصولات بهاره در منطقه مورد استفاده قرار میگیرد . در این روش آبیاری معمولاً مزرعه با مرزهای نسبتاً محکم محصور میشود و تقریباً به صورت حوضچه درمی آید .

۳- آبیاری نشتی : این روش معمولاً برای گیاهانی که حساس هستند و آب نباید ساقه آنها را بپوشاند مورد استفاده قرار میگیرد. یعنی رطوبت از داخل شیار وارد منطقه ریشه گیاه میگردد و این سیستم آبیاری معمولاً برای گیاهانی انتخاب میشود که نباید ساقه آنها در زیر آب قرار میگیرد.

۴. بارندگی موثر : برای تامین نیاز آبی محصولات کشاورزی لازمست عبارتست از بارندگی موثر در زمینی که آبیاری میشود و مقدار آبی که به وسیله آبیاری اضافه میگردد .

۶. اتلاف آب کشاورزی : معمرا لا آب به اشكال مختلف در روستاهای کشور تلف میشود .و یا احیانا هدر میرود و قابل کنترل نمیباشد به شرح زیر است :

- مصرف شهری (خانگی)
- مصرف دامداری
- نفوذ نهرها و جویهای آبرسانی و استخرها
- تبخیر در مسیر انتقال آب از منبع به مزرعه و یا استخرهای محل ذخیره آب
- هدر رفتن آب به طور تصادفی

۷. موقع آبیاری و میزان آب : موقع آبیاری محصول در روستاها که از آب قناتها و چاههای همگانی استفاده مینمایند بستگی به مدار گردش آب و وجود آب کافی برای کشاورزی دارد زیرا که اغلب اتفاق میافتد که زارع قادر نیست محصول خود را موقعی که گیاه نیاز به آب دارد آبیاری نماید .

۷.۱ - باغداری

کشت درختان میوه و بهره برداری از ثمر آنها یکی دیگر از ارکان اقتصاد روستاها را تشکیل میدهد . باغداری بر خلاف زراعت در گذشته نشانی از تملک زارعین به حساب می آمده و اصطلاح حق ریشه دقیقاً در این زمینه به کار رفته است.

۷.۲ - بهره برداری از جنگل

مساحت کشور حدود ۵/۷ درصد و یا به عبارت دیگر ۵/۱۲ میلیون هکتار اراضی زیر پوشش انواع جنگلها قرار دارد.

۷.۳ - دامداری

دامداری یکی از ارکان مهم اقتصاد روستایی محسوب میشود در برخی از نقاط کشور صد درصد درآمد روستاییان از دامداری تامین میشود.

دو اصطلاح دامپروری و دامداری در مطالعات روستایی گاهی به جای یکدیگر به کار برده میشوند . دامداری نگهداری تعداد مشخصی دام است برای یک مدت طولانی (مثلا چند سال)
که دامدار هر ساله از محصولات دامی آنها اعم از شیر ، پشم و یا مو ، گوشت و غیره استفاده میکند ولی دامپروری اصولا نگهداری و پرورش دام برای مدتی کوتاه (چند ماه) به منظور افزایش گوشت دام میباشد که در اصطلاح پرواربندی گفته میشود .

الف (دامداری سنتی

روشها و شیوه های آنها عبارتند از :

- دامداری دهقانی :

معیشت روستایی تماما به دام بستگی ندارد بلکه روستایی ضمن داشتن زراعت و باغداری و احتمالا صنایع دستی و غیره تعدادی دام را نیز نگهداری مینماید.

- روش چکانه ای :

تعداد دامهای روستانشینان زیاد نیست مثلا هر خانواده حدود چند راس بیشتر دام ندارد حال چنانچه خودش بخواهد در تمام سال چرا دادن تعداد محدودی دام را به عهده داشته باشد در این صورت برای دهقان اقتصادی نخواهد بود و فرصت انجام امور زراعی را نیز نخواهد داشت.

- دامداری چوپانی :

دامدارها با توافق یکدیگر کسی را به عنوان چوپان برای یکسال و یا بیشتر استخدام مینمایند و به ازای هر راس دام مبلغ مشخصی بابت چرا دادن دام به چوپان پرداخت میشود .

- دامداری خودگردانی :

تعداد زیادی دام در اختیار دارد که این دامها به تنهایی میتوانند یک گله را تشکیل دهند در این صورت دامدار خود و یا فرد دیگری که دامدار به استخدام در می آورد مسوولیت چرانیدن دامها را عهده دار میشود که این شغل در اصطلاح چوپان خوانده میشود.

- پروار بندی :

دامدار در تمام طول سال دام ندارد این قبیل دامپروران را پروار بند مینامند. پروار ربندان دامهای ضعیف و لاغر را با قیمتهای مناسب از روستا یا روستاهای مجاور و حتی گاهی دیده میشود که از استانهای دیگر خریداری مینمایند.

- چوبداری :

چوبدارها در کار خرید و فروش دام هستند.

- شتر داری :

شتر یکی از دامهای بزرگ و پرسود برای تعدادی از روستاییان کشور میباشد . در مناطق خشک و نیمه خشک کشور بیشتر رواج دارد تا در مناطق معتدل و احتمالاً سرد. از امتیازات بسیار عمده شتر تغذیه آنست شتر اصولاً نیاز به تعلیف ندارد.

شتر داری در ایران به چهار روش متداول است:

- ۱- شتر داری قدیمی یا چارواداری : به منظور حمل بار در گذشته که در شرایط کنونی منسوخ شده است .
- ۲- شتر داری مخلوط با سایر دامها : در میان دامداران عشایر فارس و مغان و نواحی مرکزی ایران دیده میشود .
- ۳- نگهداری گله های مادری : استان سمنان و استان یزد .

ب) دامداری صنعتی

با سرمایه گذاریهای نسبتاً کلان در محیط های مستعد که عموماً خارج از محیط و فضای روستا می باشند.

-صید و شکار

استحصال آبیان به عنوان یکی از ارکان اساسی فعالیتهای کشاورزی می باشد که اقتصاد روستایی محسوب می گردد . نوع صید صنعتی که وابسته به سازمان شیلات است مورد بحث ماست که به وسیله روستاییان انجام میگیرد . در مناطق شمالی کشور روستاهایی که کلاً معیشت آنها مبتنی بر صید باشد.

صنایع روستایی

صنایع در مجموعه زمینه ساز توسعه اقتصادی هر کشور است روستایی و صنایع دستی روستایی تقسیم میشود.

صنایع کوچک روستایی

از جمله صنایعی هستند که شکل کارگاهی داشته و در محیط های روستایی استقرار یافته اند .

معمولاً معمولاً در این شاخه از صنعت قسمتی از کار تولید توسط ماشین و قسمتهای دیگر توسط نیروی انسانی انجام میشود .

(Handicraf) صنایع دستی

صنایع دستی که اصولاً متکی بر تکنیکهای بومی و سنتی است. از صنایع دستی می توان قالی بافی و گلیم بافی را نام برد. قالی بافی ، گلیم بافی ، زیلو بافی ، حصیر بافی ، گیوه بافی ، پوستین دوزی ، چپق بافی ، نمد مالی ، سفالکاری ، سنگتراشی و غیره را نام برد . باید توجه داشت که نوع صنایع دستی تابع محیط طبیعی است . صنایع روستایی قطعا قسمتی از اقتصاد روستاییان را تشکیل میدهد.

خدمات (درآمدهای متفرقه)

در گذشته درآمدهای متفرقه در محیط های روستایی بسیار محدود و اندک بوده است ولی در سالهای اخیر به علت توسعه خدمات در روستاییان منابع متعدد درآمدی در روستا و نواحی روستایی به وجود آمده که روستاییان از این درآمدها متمتع میگردند.

میزان در آمد و هزینه روستاییان

اقتصاد روستایی در روستاهای کشور ماعموما مبتنی است بر مواردی که بدانها اشاره شد
"عامل مهاجرت از روستا موجب کاهش عرضه نیروی کار در روستا شده و موجب افزایش دستمزد کارگران کشاورزی میگردد و در ضمن به علت کاهش نیروی انسانی مکانیزاسیون توسعه می یابد.

فصل هشتم :

شکل گیری نهادهای انقلابی بعد از پیروزی انقلاب

اسلامی در روستاها

۱۴۳

شکل گیری نهادهای انقلابی بعد از پیروزی انقلاب اسلامی در روستاها

—شورای عالی کشاورزی

اولین نهاد تحت عنوان شورای عالی کشاورزی به منظور سیاستگذاری یا برنامه ریزی و هماهنگی در امور روستاها تشکیل گردید.

جهادسازندگی

سال ۱۳۵۸ نهادی تحت عنوان جهاد سازندگی فعالیت‌های عمرانی و اقتصادی خود را در روستاها شروع نمود و در سال ۱۳۶۲ به وزارت جهاد تبدیل شد .

وزارت جهاد سازندگی با اهداف ذیل تشکیل می‌گردد :

- الف – حرکت به سوی استقلال و خودکفایی کشور
- ب – ایجاد زمینه جهت رشد شخصیت والای انسانی روستاییان
- ج – بسیج اقشار مردم جهت سازندگی روستاها و فراهم کردن امکان تلاش برای نیروهای مومن

مراکز خدمات کشاورزی ، روستایی و عشایری

در تاریخ ۵۹ از طریق وزارت کشاورزی طرح " مراکز خدمات کشاورزی ، روستایی و عشایری " پیشنهاد گردید در ۱۳۶۰ وزارت کشاورزی ملزم به اجرای در روستاها گردید

هدف اصلی طرح ، پیاده کردن یک الگوی همگن در امور کشاورزی ، روستایی و عشایری بوده است که کاملاً با ویژگیهای اجتماعی ، فرهنگی ، سیاسی ، اقتصادی مناطق روستایی و عشایری منطبق باشد.

سطوح بالاتر مرکز خدمات در سطوح شهرستان ، استان و مرکز قرار دارند.

در سطح شهرستان : هماهنگی اجرایی و تدارکاتی برای مرکز خدمات دهستانهای تابعه.

در سطح استان : نقش هماهنگی در برنامه ریزی منطقه ای

در سطح مرکز – وزارت : سیاستگذاری ، تهیه برنامه ها و هماهنگی و نظارت بر اجرای طرحهای بین استانیها

وظایف و مسوولیت‌های مراکز خدمات

۱. کمک به شوراهای اسلامی دهستان
۲. شناخت منابع و امکانات و تطبیق آن با نیازها
۳. بررسی نیازها و احتیاجات ارائه شده و گزارش به شهرستان
۴. همکاری مستمر با مراکز تحقیقات
۵. تهیه و تنظیم برنامه کشاورزی ، روستایی ، عشایری ، تحقیقی ، ترویجی ، رفاهی ، اعتباری و تسهیلات بازرگانی

۶. ارائه خدمات فنی عمومی ، آموزشی ، تحقیقی ، ترویجی ، رفاهی ، اعتباری و ارائه خدمات و تسهیلات بازرگانی
۷. تهیه آمار و اطلاعات مورد نیاز
۸. تنظیم شناسنامه تک تک روستاها
۹. تهیه و نظارت بر خدماتی که توسط واحدهای سیار عرضه میشود .
۱۰. مطالعه وضع مالکیت و نظامهای بهره برداری

هیات های هفت نفری واگذاری زمین

در تاریخ ۵۹ لایحه قانونی واگذاری و احیا اراضی تصویب شد .

تشکیلات و اعضا

الف – اعضا ستاد مرکزی:

- ۱- نماینده تام الاختیار حاکم شرع و ولی امر
- ۲- نماینده تام الاختیار جهاد سازندگی
- ۳- نماینده تام الاختیار وزارت کشاورزی
- ۴- نماینده تام الاختیار وزارت کشور
- ۵- نماینده تام الاختیار وزارت دادگستری

ب - اعضا هیات هفت نفره:

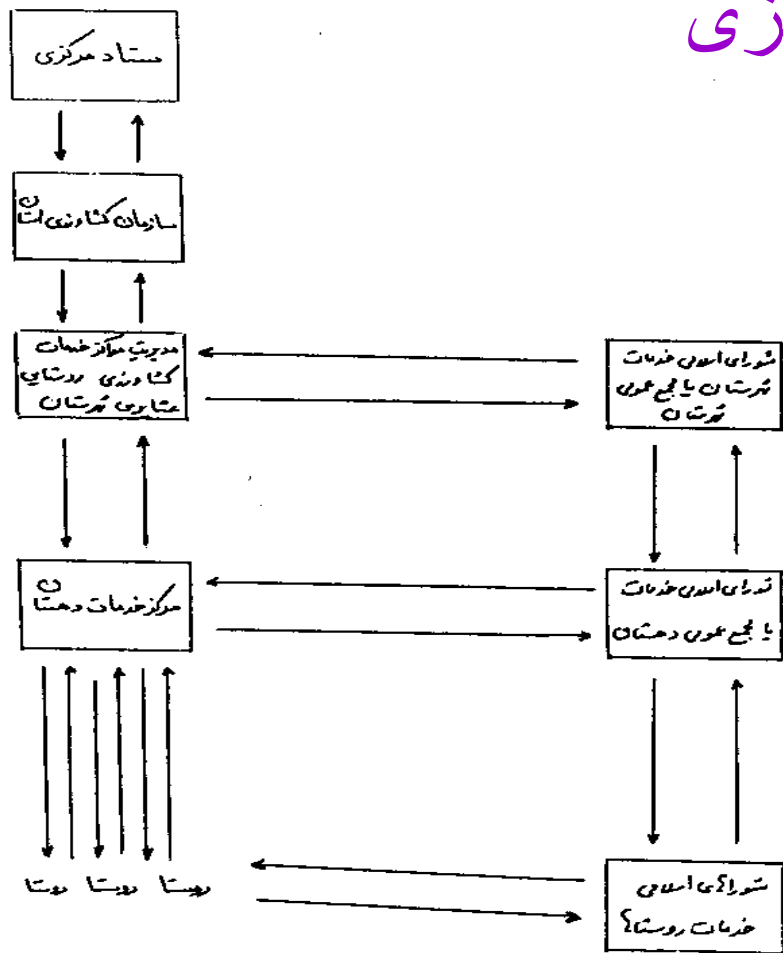
- ۱- دو نفر نماینده وزارت کشاورزی
- ۲- یک نفر نماینده وزارت کشاورزی
- ۳- یک نفر نماینده وزارت جهاد سازندگی
- ۴- یک نفر نماینده حاکم شرع و ولی امر
- ۵- دو نفر عضو که نمایندگان مورد اعتماد اهالی محل باشند و با نظارت نماینده وزارت کشور و استانداری محل از طریق مردم انتخاب و بعد از تایید نماینده حاکم شرع معرفی گردد.

ج- ترکیب اعضای گروه تحقیق ستاد مرکزی و هفت نفر عضوهای هیات های هفت نفره تشکیل میشود و افراد بومی

وظایف ستاد مرکزی:

۱. تشکیل هیئاتهای هفت نفره
۲. مشخص نمودن حوزه فعالیت برای هر استان
۳. تهیه و ابلاغ مقررات و دستورالعملهای مقرر در قانون
۴. نظارت دقیق بر کارهای هیات های هفت نفره
۵. انحلال هیاتهای استان و شهرستان و عزل و نصب اعضا
۶. رسیدگی به شکایات و اعزام مامورینی بدین منظور
۷. سیاستگذاری و تهیه برنامه ها و هماهنگی

نمودار تشکیلات ستاد مرکزی

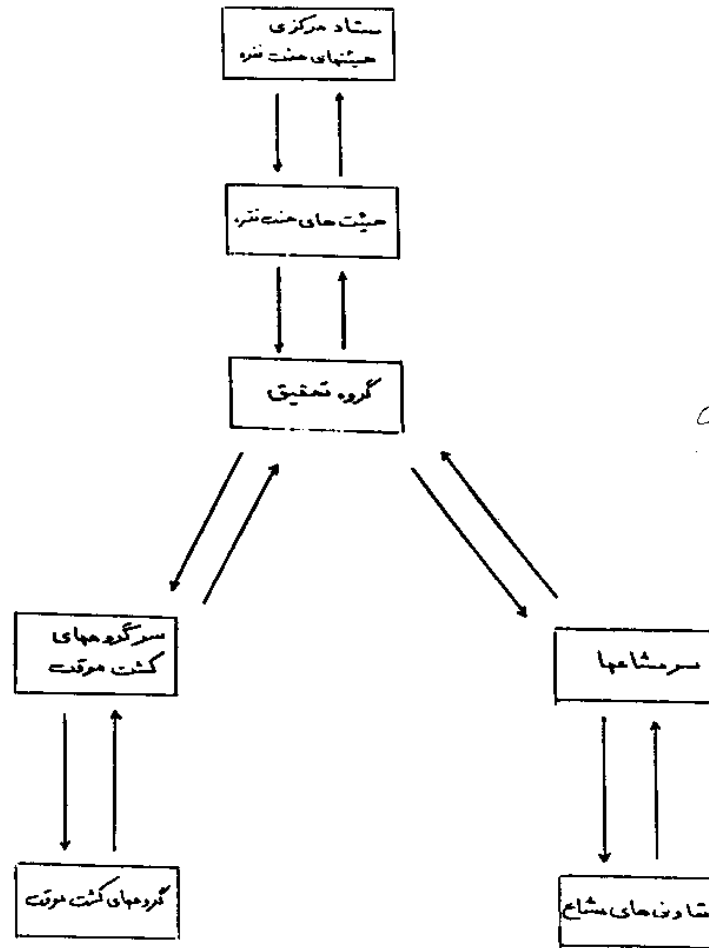

نمودار تشکیلاتی ستاد مرکزی

وظایف هیات های هفت نفره:

۱. واگذاری زمین با توجه به موارد لایحه
۲. تعیین عرف محل و اولویتها
۳. تشخیص صلاحیت و میزان استحقاق وام گیرندگان و امکانات کشاورزی در طول اجرای این قانون
۴. کنترل ، نظارت انواع کشت اراضی واگذار شده
۵. حل و فصل قضایای مورد نزاع مربوطه به اجرای این قانون
۶. تهیه نقشه هایی از حوزه فعالیت خود
۷. تهیه لیست اسامی متقاضیان همراه با مشخصات کامل آنها ، بررسی و درجه بندی افراد متقاضی

نمودار تشکیلاتی هیئت‌های هفت نفره

نمودار هیات‌های هفت نفره

ویژگی هیات های هفت نفره :

۱. مدیریت شورایی
۲. مشارکت مردم
۳. عدم عضویت زمینداران بزرگ
۴. استفاده از افراد بومی
۵. انعطاف پذیر بودن تشکیلات هیاتها
۶. غیر متمرکز بودن و استقلال داشتن هیاتها

- شورای اسلامی ده

هیات های هفت نفره تا دیماه ۱۳۵۹ در ۳۱۸/۱۵ روستا مبادرت به تشکیل شوراهای اسلامی نمود .

وظایف شوراهای:

۱. نظارت و همکاری با مسئولین اجرایی و نهادهای انقلابی
۲. مراقبت در اجرای مقررات بهداشتی
۳. کوشش در جهت احیا و لایروبی قنوات و نهرهای دایر و متروکه
۴. همکاری و هماهنگی در امور مربوط به جلوگیری از فرسایش خاک
۵. تشویق اهالی به کارهای دستی و توسعه آن
۶. تشویق اهالی به نگهداری اماکن عمومی
۷. کمک به امر آموزش روستاییان
۸. نظارت و پیگیری در جهت اجرای پروژه های اختصاصی مساجد
۹. همکاری و هماهنگی با وزارت کشاورزی

طرح شهید رجایی :

به منظور تامین زندگی سالمندان روستایی تهیدست طرحی از سال ۱۳۶۰ به مرحله اجرا گذارده شد هدف از این طرح مساعدتهای مالی به روستاهایی که به سن ۶۰ سالگی رسیده و در آمد کافی برای گذران زندگی خود ندارند.

www.salampnu.com

سایت مرجع دانشجوی پیام نور

- ✓ نمونه سوالات پیام نور : بیش از ۱۱۰ هزار نمونه سوال همراه با پاسخنامه
- تستی و تشریحی
- ✓ کتاب ، جزوه و خلاصه دروس
- ✓ برنامه امتحانات
- ✓ منابع و لیست دروس هر ترم
- ✓ دانلود کاملاً رایگان بیش از ۱۴۰ هزار فایل مختص دانشجویان پیام نور

www.salampnu.com